

להיפרד לשלום מכל פרח ופרח

מגרמנית: אהוד אלכסנדר אבנר

שרה קירש נולדה בשנת 1935 בכפר בתורינוגיה – לימים בגרמניה המזרחית – בשיפולי הרי ההארץ. שם נעוריה היה אינגריד ברנשטיין ואת שם העט "שרה" אימצה בשנת 1960 לאות מחאה על רדיפת היהודים בשואה ועל האנטישמיות של דור הוריה – ובפרט של אביה. היא למדה ביולוגיה בהאלה וספרות בלייפציג. בשנת 1977 עקרה לגרמניה המערבית. משנת 1983 ועד מותה בשנת 2013 חייתה בכפר קטן בצפון גרמניה, סמוך לגבול דנמרק. קירש הייתה מבחירי המשוררים בני-הזמן בשפה הגרמנית והוענקו לה בימי חייה פרסים רבים ובהם פרס ביכנר.

ששת השירים המובאים כאן נדפסו כולם בשנת 1984 בקובץ "נשמות חתול". מקופלים בהם כמה מסימני ההיכר המובהקים של שירתה: השימוש בסימני הפיסוק מצומצם תכלית צמצום, חשיבות מופלגת נודעת לפסיחות (enjambements) ומרבית הטורים כתובים בחרוז חופשי ש"רוח הרפאים של המשקל" – אם להשתמש במונח שהנהיג ת"ס אליוט – בכל זאת מפעמת בו.

החי והצומח גודשים את טורי שירת קירש, כמוהם פנופי השפלה של צפון גרמניה המשופעים בכרי אחו ובביצות פבול. אלא שזו אידיליה למראית-עין בלבד וסדקים נבעים בה פעם אחר פעם. הנשגב והשפל והאפל, המיתי והפוליטי והאפוקליפטי שזורים בשירתה שתי-וערב, וחוטים של אמפתיה עמוקה ופסימיות אירונית משוכים על הכול. דוגמה מאלפת לאמנות האידיליה-ושבכה נוסח קירש הוא השיר "עצים". קירש מנסחת בו, במשפט מפותל אחד, בעקיפין, חזיון ביעותים של ממש: עולם ששוב אין בו יערות, שציפורים נכחדו ממנו והיו בו לברייה מיתולוגית המתקיימת בלשון-עבר בלבד ומראה כמראה התרנגולת והיא קרויה גם "שפירית". ומה על העצים שבכותרת השיר? הללו נעקרו מגוף הטקסט ולא נשתייר מהם אלא כינוי הגוף "הם" ("קִרְצוּ מֵהֶם", "נִקְבְּצוּ עֲלֵיהֶם"). שיר זה, ככל השירים המובאים כאן, נמסר בבית קצר אחד שטוריו המועטים מחזיקים את המרווה.

צינה שאין מנוס ממנה

יִשְׁבְּתִי בְּמַחְצֵת חֲתוּלָה אֶפְרָה־
לְבָנָה שְׁאִינָנָה שִׁיכֶת לְאִישׁ וְאוֹר
שְׁמֶשׁ הָעֶרְבִים נִגְרַע לְאִטּוֹ
עֲצֵלֹתִים נֶאֱצְלוּ עָלֵינוּ וְלֹא
עֲצָרְנוּ כֹחַ לְקוֹם וְלָלֶכֶת.
הַפְּרוֹת לָחֲכוּ שִׁירֵי עֶשֶׂב
וְהִשְׁתַּעֲלוּ שְׁעוּלֵי אָנוּשׁ
הַחֲתוּלָה הָרָה הֵיטָה חַיִּי סָבֵל
מִצְטָיִרִים וְהוֹלָכִים עַל יְרִיעוֹת שֶׁל שְׁלֶכֶת.

אוגוסט

אֲמַבְטִים בְּסִגְנוֹנוֹת מְסִגְנוֹנוֹת שׁוֹנִים
נְטוּעִים עַל כְּרִי הַמְרַעָה הַעֲדָר עַל שְׁלַל גִּוְנִיו
גּוֹעָה לְאוֹר כּוֹכַב הַפֶּלֶב³¹ אַחֲרוֹנִי
פְּרָחִים רַעֲנָנִי־כּוֹתֶרֶת מְנַצְנָצִים כְּשֶׁבִלְיָלָה
הָאֶכָר קוֹצֵר אֶת שְׁדוּתָיו.

אפס קצהו

הַטּוֹס גַּם לְבוֹ בְּלוּל נוֹחַ לוֹ
יוֹתֵר לְרִבֵּץ בְּלִילָה עַל הָאֶרֶבָה
לְחִמִּים בָּהּ אֶת אַחֲזָרָיו. אוֹר הַיָּרֵחַ הַזָּעוּם
עוֹשֶׂהוּ עֶצוּם נוֹצָה מְנוֹצְוֹתָיו וּבָהּ הָעֵין
מֵאֲפִילָה עַל חֲלוּנִי. בְּבִקָּר
הוּא קָם מֵעַל הָגֶג וְעָף וְאוֹר מִפְּצִיעַ.

31 כוכב הכלב – הוא אֶבְרֶק (Sirius), כוכב השֶׁבֶת הזוהר ביותר. מכינויו זה נגזר גם הצירוף "ימי כלב" הנפוץ בשפות רבות ומשמעו: ימי שרב.

שלג

מול עין מימנת כשקנו
הכל פושט את צורתו הכפר טס
בשלג ונסוג מאות שנים לאחור
לשם כך די בכמה עורבים
בערבי-נחל בשולי הדרך בכלבים בנסח-קדומים
והנה אמונים ואהבה מערכים כערסם ואתה מוליכני
על פני שוחות ומטלטל בחוצות
הערב את צרור זרדי הגנובים
עשן שרות חיים בו מכרבל את הגגות.

קצה העולם³²

ראשיהן הערופים של הפרות
מרחפים על פני ערפלי האחו
כשכמר מגדל-קרניים³³ ואדם-עינים
תועה בערב בין בצות הכבול.
צפרי קיץ אחרונות משיחות
דברי טעם בלשון בני אדם
באה העת להפיר לשלום מכל
פרח ופרח מכל עלה ועלה.
השמש חציה מעל
ליער חציה מתחתיו.

32 קצה העולם – כך כינתה קירש לא פעם, ולא בלי חיבה, את חבל הארץ הכפרי בצפון גרמניה שבו קבעה את מגוריה בשנת 1983, כשנה לפני פרסום שיר זה, ושבזו חייתה עד מותה בשנת 2013. בכותרת השיר מרומז גם, כמדומה, ההמנון האקספרסיוניסטי "קץ העולם" מאת יעקב ון-הודיס.

33 מגודל-קרניים – מהדהד כאן הדימוי הרווח של אדם שאשתו מצמיחה לו קרניים, לאמור: בוגדת בו.

עצים

מספרים שלפנים
יערות קרצו מהם וצפרים
אותן בריות זעוריות שנקראו גם
שפיריות והיו בעלות כרבלת ומלמדות
שיר נקבצו עליהם והשפילו מלמעלה מבט.